

Marja Kantasen muistoseminaari 29.11.2023
Raija Korhonen

Hyvät Marjan ja Arin ystävät

Vien teidät niille vuosikymmenille, joista ehkä harvoilla on muistijälkiä, ja kerron kirkon yhteiskunnallisen työn kenttätyöntekijän näkökulmasta, tosin vain joiltakin osin, millainen Marja oli kouluttajana, työtoverina ja ystävänä.

Oli vuosi 1977. Marja Kantanen aloitti silloin työt kirkon yhteiskunnallisen työn (KYT) keskuksessa Topi Palon, työn legendaarisen perustajan seuraajana.

Pari kolme vuotta ennen Marjan tuloa KYT:iin joukko teologian opiskelijoita huomasi teologisen tiedekunnan tarjonnassa kirkon yhteiskunnallisen työn harjoittelun. Tämähän on jotain, ajattelimme, ja kurssini koko kuppilajengi ilmoittautui sille. Esa-Matti Peura, Sirkku Muilu, Hannu Kuusniemi, Risto Junttila ja moni muu. Se koulutus oli kuin kevyempi versio Kirkko ja yhteiskunta -koulutuksesta, joka oli yksi kirkon pitkiä, pakollisia pätevyyskoulutuksia yhteiskunnalliseen työhön.

Muistan sieltä Topi Palon syvälliset raamattutunnit, Pentti Aarnion ja Ursula Kontion havainnot meidän raporttiemme ryhmäprosesseista, Juhani Veikkolan tavan olla rennosti meidän opiskelijoiden kanssa ja ensimmäiset näkemäni pääluottamusmiehet. Ja sen, että me saimme ja meidän tuli havainnoida ja analysoida työpaikkojen ilmapiiriä ja valtasuhteita.

Ilman tätä opiskeluajan koulutusta tuskin olisin koskaan oppinut tuntemaan Marjaa, sillä nimenomaan tämä koulutusprosessi houkutteli myöhemmin monia meistä, minuakin, seurakuntien yhteiskunnalliseen työhön. Jo siinä koulutuksessa selvisi, että tätä työtä tehdään ihmisten ja ryhmien kanssa, ja heidän luo hakeudutaan, ei odoteta, että he tulisivat meidän luoksemme.

Tuli 1980-luku.

Marjan vastuualueena KYT:ssä oli koulutus, Kirkko ja yhteiskunta -seminaarit, työntekijäpäivät, myös yhteiskunnallisen työn johtokuntia kokoavat neuvottelupäivät ja erilaiset sosiaalieettiset konferenssit. 80-luvulla kirkon yhteiskunnallisen työn verkosto koostui valtavan monista työntekijöistä ja maallikoista. Kirkon uudistajat olivat siihen aikaan KYT:n piirissä.

Ensimmäinen varsinainen työpaikkani kirkossa oli Ursula Kontion viransijaisuus yhteiskunnallisen työn lehtorina ja siksi minun piti pätevytyä eli aloittaa tuo 2-vuotinen Kirkko ja yhteiskunta -koulutus. Niin pääsin Marjan koulutettavaksi, myös Juhaniin.

Kirkon yhteiskunnallisen työn koulutuksia kävivät papit, lehtorit, diakonit, seurakuntakuraattorit, joku nuorisotyönohjaajakin ja perheneuvoja. Marja teki paljon töitä osallistaakseen erilaiset työntekijät koulutuksen sisältöihin niin, että kukin saattoi hyödyntää koulutuksessa oman työnsä todellisuutta. Ihailin usein Marjan kysymyksiä, ne yllättivät arkisuudellaan tai sillä, että juuri

tämäkin taso on nähtävä. Juuri dialogisuutta, keskustelua ja osallistamista Marja toi koulutuksen kenttään.

Marja toi Euroopasta Suomeen uusia näkökulmia ja kouluttajia. Hän edusti eurooppalaisten kirkkojen yhteiskunnallisen työn verkostossa ECG:ssä (European Contact Group on Urban Industrial Rural Mission), eli Euroopan kirkkojen kaupunki-, teollisuus- ja maaseututyön kontaktiverkostossa meitä kollegoita ja KYT:tä, ja pääsi siksi näkemään kehityslinjoja ennen meitä muita.

Jo 80-luvulla havahduttiin kysymään, voisivatko seurakunnat toimia asuinalueilla uusin metodein. Marja tuotti yhdyskuntatyön perus- ja jatkokurssit, joissa networking, empowering ja self-organizing -metodit tulivat meille tutuiksi. Tämä oli siihen aikaan, ehkäpä nykyisinkin, valtavirrasta poikkeava lähestymistapa. Kouluttajiksi Marja kutsui Tony Addyn ja muita Euroopassa työtä jo vuosia tehneitä. -Marja tuki työntekijöitä löytämään yhteiskunnallisen työn kentällä sen toiminta-alueen, mikä kullekin oli luontaista ja sopivaa. Yhdyskuntatyötä ja verkostotyötä pidettiin siihen aikaan työpaikkatyön vaihtoehtona.

Kirkon yhteiskunnallisen työntekijöille oli siihen aikaan pitkä, kirkon antama koulutuspolku. Ensin käytiin Kirkko ja yhteiskunta -seminaari, sitten ehkä yhdyskuntatyön kurssit, sitten kansainvälinen jatkokoulutus, in-service -training Euroopassa. Olin syksyllä 1986 Sakarin ja Ossin kanssa kaksi viikkoa Frankfurtissa oppimassa prostituutiotyötä, kaupungistumista ja yhdyskuntatyötä. Marja huolehti siitä, että lähes kaikki nähty, koettu ja opittu tuli jaetuksi. Näiden koulutusten jälkeen alkoivat Marjan ja Pekka Nummelan sosiaalieettiset työpajat, joissa luettiin alan ajankohtaista kirjallisuutta. He yrittivät saada pragmaattisimmatkin kenttätyöntekijät pysähtymään.

Jo 1980-luvulta muistan, kuinka Marja oli ennen kaikkea työtoveri ja ystävä. Monta kertaa istuimme jollakin kollegaporukalla Marjan Katajanokan kodin keittiön pöydän ääressä ja nautimme hänen vieraanvaraisuudestaan. Marja avasi myös Mäyräkorven kotinsa. Ensimmäistä kertaa siellä käydessäni Marjan äiti oli vielä elossa.

Tullaan 1990-luvulle.

Kun 1990-luvun suuri lama koetteli myös seurakuntia ja ne joutuivat säästökuureille, alkoi yleistyä kritiikki kirkkohallitusta ja sen keskuksia kohtaan. Onko niistä meille kentän työntekijöille mitään hyötyä, kysyttiin. Tällaista ajattelua ja kritiikkiä ei ollut yhteiskunnallisen työn kenttätyöntekijöiden piirissä koskaan! Työtämme saatettiin seurakunnissa vieroja ja pitää seurakuntaan kuulumattomana työnä, ja siksi koimme työssä yksinäisyyttä ja paineita. Me tarvitsimme kirkkohallituksen asiantuntijoita auttamaan jaksamaan ja uskomaan siihen, että se kutsu, jonka olimme työhön saaneet, oli totta. Marja ei jättänyt meitä yksin. Hän piti yhteyttä varsinkin Kirkko ja yhteiskunta -seminaarin käyneisiin ympäri maata. Marja soitti oma-aloitteisesti ilman varsinaista asiaa vain antaakseen tilaa ottaa esille niitä kysymyksiä, joita työntekijällä kulloinkin oli. Marja oli kuuntelija, mutta hän myös nosti uusia näkökulmia ja haastoi katsomaan asioita myös muista kuin omasta näkökulmasta. Ennen kaikkea Marja halusi tuntea laumansa ja sen työn.

Lamavuosina tarvittiin seurakuntien yhteiskunnallisen työn tekijöitä moneen. Kullakin paikkakunnalla oli omat haasteensa. Yksi meistä, nyt edesmennyt Sisko Raitis alkoi Turussa pitää hiljaisuuden retriittejä kaupungin työntekijöiden jaksamisen tukemiseen. Kun Marja huomasi meidän kenttätyöntekijöiden väsymyksen, hän lisäsi tammikuun työntekijäpäivien alkuun yhden

vuorokauden mittaisen Siskon ohjaaman hiljaisuuden retriitin. Kun sitten Siskon kello kilahti hiljaisuuden päättymisen merkiksi, huomasin, miten aivot olivat vapautuneet tekemisten stressistä ja olimme enemmän itsessämme ja oleellisessa. Enää ei ollut tarvetta päteä eikä rehvastella.

Marja oli koulutukseltaan sosiaalipoliitikko, mutta hänestä kehittyi myös syvälinen teologi ja hartauspuhujaksi. Marjan pitämä työntekijäpäivien pitkä, pohdittu aloituspuheenvuoro, alkuhartaus oli syvälinistä kontekstuaalista teologiaa. Joskus haukoin henkeäni Marjaa kuunnellessa. Niin taitavaa, niin syvää. Niin pyhää.

Marja koulutettiin myös sosiodraama- ja bibliodraamaohjaajaksi. Siinä vaiheessa, kun luovuttiin hiljaisuuden retriittiosuoksista, ohjelmassa oli aina toiminnallisin menetelmin tehtävää lämmittelyä ja draamaa. Aina emme väsymykseltä osanneet antautua Marjan ohjattaviksi.

Minulle Marja oli myös työtoveri. Olin aika hyvä verkostoitumaan ja tutustumaan työn kentällä uusiin ihmisiin ja joskus jopa voittamaan heidän luottamuksensa, mutta kun he pyysivät minua mukaan hankkeisiin, joissa kirkko ei vielä koskaan ollut ollut mukana, tai keksimme yhdessä jotain ihan uutta, tarvitsin henkistä tukea ja työtoveruutta. En olisi uskaltanut lähteä Suomen sosiaalifoorumin ydinporukkaan ilman Marjaa. Marja oli mukana jonkin aikaa, ehkä vuoden, pari, ja vetäytyi pois. Minulle hänen työtoveruutensa toi valtavasti rohkeutta.

Merkittävää oli sekin, että Marja ja Ilkka toimivat tulkkeina ja tukipilareina, kun ammattiyhdistysliikkeen ja kirkon 3+1-ryhmän kanssa päätimme järjestää uusliberalismia kritisoivan tapahtumaviikon nimeltä Tulevaisuus käsillä – Facing the future jo vuonna 1996. Kutsuimme Leedsistä kotiansiotyön liiton naisia, Manchesteristä Low-Pay Unitin koordinaattorin ja Saksasta IG-metallin lakimiehen kertomaan, miten työelämän sääntelyn purkaminen on heillä jo muuttanut työelämää ja ihmisten asemaa työssä, ja miten kirkot näissä maissa olivat jo reagoineet työn prekarisoitumiseen ja muutoksiin.

2000-luvun alussa

Koska olemme täällä koolla ihmisoikeusseminaarissa, haluan kertoa jotakin Marjan roolista ihmisoikeustyössä. Eräaseen Marjan järjestämään kansainväliseen konferenssiin 2000-luvun alussa tuli meille kaikille yllätykseksi Romaniasta kaksi paikallisen NNKY:n edustajaa. Toinen naisista oli taidehistorian professori ja toinen arkkitehti. Ihmettelimme Marjan kanssa, että jahas, mikähän heidät tänne toi.

Naisten tulo Suomeen selvisi puoli vuotta myöhemmin, kun Marja ja minä saimme kutsun Bukarestiin kansainväliseen, pieneen trafficking -seminariin. Siellä tajusimme, että ihmiskauppaan oli Romaniassa ja sitä ympäröivissä maissa havahduttu jo vuosia ennen meitä. Meillä oli vasta elokuvateattereissa ruotsalainen Lilja 4-ever -elokuva, kun siellä oli jo perustettu kuntoutuskeskuksia ihmiskaupasta vapautetuille naisille. Silmämme avautuivat tälle ilmiölle.

Marja oli ensimmäisiä, joka aloitti meillä työskentelyn ihmiskauppaa vastaan ja oli keskeinen toimija viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen ihmiskaupan vastaisessa verkostossa.

Joitakin vuosia myöhemmin järjestimme SAK:n Rakennusliiton, Paperiliiton ja muiden liittojen kanssa kahdesti isot seminaarit Suomen sosiaalifoorumiin aiheesta Ihmiskauppa työelämässä.

Otan vielä esille yhden tärkeä puolen Marjasta.

Hän otti meidät kentän työntekijät mukaan meille isompiin saappaisiin ja nosti harvojen naistyöntekijöiden työtä näkyviin miesvoittoisella työalalla. Marjan päätoimittamassa KYTKIN-lehdessä oli aina kentän työntekijöiden kirjoituksia, Marjan pyytämiä, ja hän kutsui meitä päätoimisia mukaan KYT:n toimintahankkeisiin, kuten Hyvä työ, Pyhä Arki ja Pro Koskenkorva.

Marja oli evakkotaipaleen kulkeneen pienviljelijäperheen ainoa lapsi. Marja oli yhteiskunnallisen työn kentällä poikkeava henkilö siinä, että hän jaksoi puhua maanviljelijöiden tilanteesta ja kotimaisen ruokaturvan tärkeydestä. Maaseudun tukihenkilöverkostossa Marja oli tärkeä toimija. Sen sain havaita itsekin, kun olin vajaan vuoden Marjan sijaisena.

Marjan jäätyä eläkkeelle yritimme monta kertaa sopia aikaa yhteiselle lounaalle. Yhteistä aikaa ei löytynyt ja sitten tuli pandemia. Suunnittelimme, että lähdemme yhdessä Turkuun tapaamaan edesmenneen kollegamme ja ystävämme Sakari Ojasen leskeä psykoanalyttikko Sirkka Ojasta. Sakarin hautajaiset kun olivat olleet tiukimpien koronarajoitusten aikana. Suunnitelma kääntyi siihen, että Marja kutsui Sirkan ja minut uuteen kotiinsa Jätkäsaareen syömään. Sinä iltapäivänä kohtasi kolme naista, joiden vaiheet kytkeytyivät työn ja ystävyiden säikeillä toisiinsa. Se oli viimeinen kerta, kun tapasin Marjan. Hänessä oli jo silloin sellaista haurautta, että kotiin tultuani sanoin, että tuntuu, että Marja ei elä enää kauaa.

Marja lähti pystyjaloin Portugalin matkan kokemuksi rikkaampana. Hän ehti hetken aikaa asua valoa täynnä olevassa uudessa kodissaan Jätkäsaaressa.

Kodissa, josta aukeni näkymä kaupungin kattojen yli ja ali ihmisten olohuoneisiin ja terasseille ja toisaalla kimmeltävälle merelle. Aurinko paistoi silloin ja meri välkehti kristallinkirkkaana. Purjeveneet etenivät rannasta ulapalle.

Ikuinen muisto.

Raija Korhonen

rovasti

raihekor@gmail.com; 050-3019616

Raija Korhonen toimi seurakuntien yhteiskunnallisen työn teologina 40 vuoden 4 kuukauden ajan Helsingissä (1.6.1981 – 30.9.2021)